

KAP 3

Fleksible regioner

I mange samfundssektorer foregår der et omfattende og stigende samarbejde på tværs af de administrative kommunale og amtskommunale skel. Der er en tendens til en "spontan" regionalisering, hvor større dele af Danmark samvirker om at løse opgaverne inden for sektoren. Initiativet til disse samarbejder er gennemgående kommet „nede fra“, også hvor forskellige statsorganer er inddraget i samarbejdet. I kapitel 3 beskrives en række sektorer, som har særlig betydning for den fysiske planlægning: Overordnet service, erhverv, landbrug, turisme, uddannelse, bosætning, landskaber og transport.

Rækken af sektorer er naturligvis langt fra dækkende for det samlede samfundsliv. Således er hverken lønmodtager- eller erhvervsorganisationer, kultur eller foreningsliv eller bygge- og anlægssektoren omtalt, for nu blot at nævne nogle få. Tendensen til en overordnet regionalisering i de beskrevne sektorer er imidlertid så tydelig, at den kan tages som udtryk for en mere almen tendens i samfundslivet.

De enkelte sektorer har imidlertid hver deres geografi, og derfor er regionaliseringen ikke ens for sektorerne. Måden, sektorerne styres og reguleres på - samspillet mellem de private og offentlige aktører - er tilsvarende forskellig. Hver sektors regionalisering er umiddelbart kun relevant for den pågældende sektor og kan ikke automatisk anvendes på andre. De udfordringer, de enkelte sektorer og koordineringen af dem møder, kan ikke alle kan tages op ved at vælge en bestemt inddeling af landet. Løsningernes geografi skal i stedet tilpasses problemernes geografi.

OVERORDNEDE SERVICEFUNKTIONER

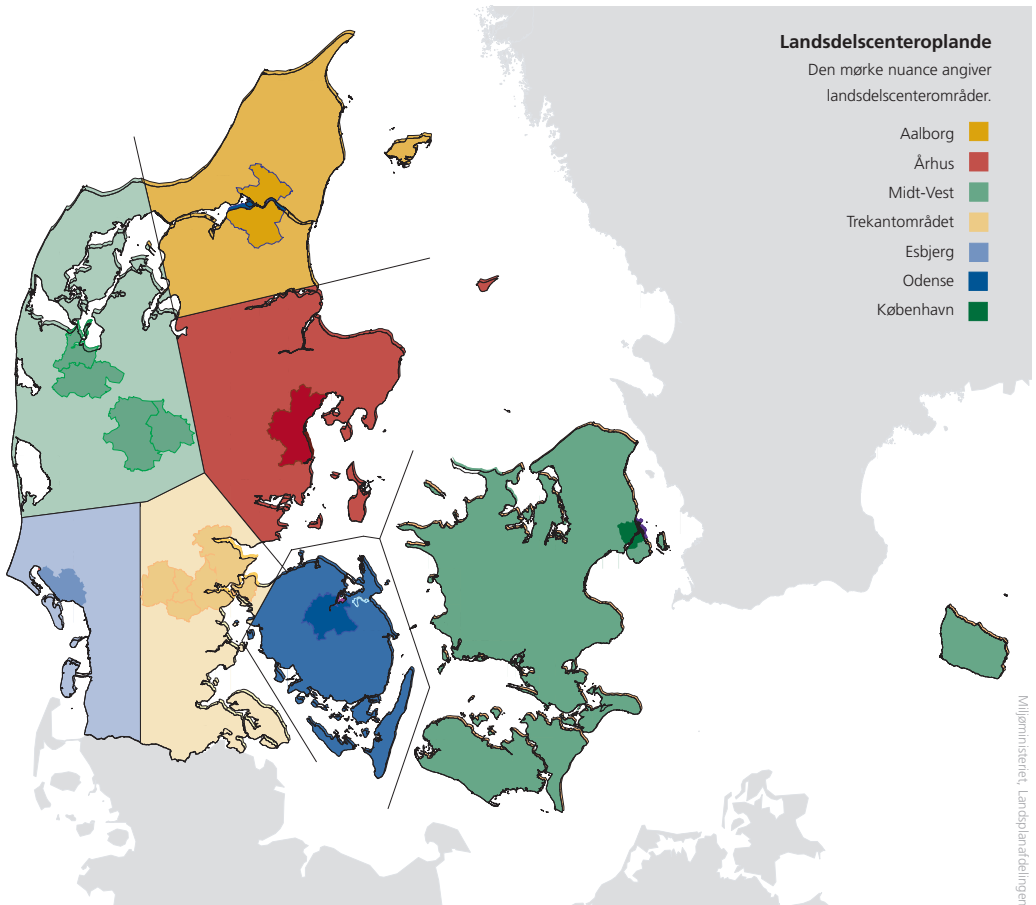
Serviceerhvervene er lokaliseret på en karakteristisk, hierarkisk måde. De mindste byer rummer de virksomheder, som kun kræver en beskeden kundekreds, fx salg af dagligvarer. Større byer har et rentabelt kundeunderlag for flere serviceerhverv som salg af udvalgsvarer. De større byer rummer derfor både de servicefunktioner, som de mindre byer har, og nogle flere som ikke findes i de mindre byer.

Også de offentlige serviceerhverv er tit fordelt efter, hvor mange der benytter dem og hvor ofte. Der skal være flere mennesker i oplandet til et specialsygehus end til en folkeskole, hvis institutionen skal drives rationelt. Derfor er også de offentlige servicefunktioner fordelt hierarkisk lige som de private servicetilbud, der retter sig til befolkningen.

Et antal væsentlige overordnede private og offentlige servicefunktioner i tilknytning til fx handel, sundhedsvæsen og videregående uddannelse, som betjener en landsdel, er hovedsageligt samlet i landsdelscentrene. Det er ikke kun den befolkningsrettede service, der er samlet her. Det gælder også de virksomheder, der som fx revisorer og ingeniører sælger tjenesteydelser til erhvervslivet. Landsdelscentrene er således ikke kun fokuseret på den overordnede befolkningsrettede service, men også på de erhvervsrettede tjenesteydelser, som mere umiddelbart bidrager til landsdelens erhvervsudvikling. Den kompetence i den overordnede service, som landsdelscentrene besidder, er derfor af væsentlig betydning for den samlede udvikling i landsdelen.

Den fysiske planlægning har i mange år bestræbt sig for at udvikle landsdelscentre, når formålet var at skabe en geografisk ligelig tilgængelighed til service for erhvervsliv og befolkning. Disse bestræbelser har været en succes og har bidraget til at formindske ulighederne mellem landsdelene. Landsdelscentrene udpeges gennem landsplanlægningen. Allerede i årene omkring 1980 blev de fem byer København, Århus, Odense, Aalborg og Esbjerg udpeget som landsdelscentre. I tilknytning til fremlæggelsen af Landsplanredegørelse 2000 blev tillige de to bysamarbejder Trekantområdet (bestående af otte kommuner) og Midt-Vest (kommunerne Ikast, Herning, Holstebro og Struer) udpeget som landsdelscentre.

Landsdelscentrene indeholder, foruden at være centre for landsdelene, også mange funktioner med national eller international rækkevidde. Disse funktioner er specifikke for hvert landsdelscenter, afhængigt af dettes særpræg og styrkepositioner.

I et landsdelscenter skal der være tilstrækkelig befolkning eller kundegrundlag til landsdels servicen. Det gælder både for de virksomheder, der sælger tjenesteydelser til erhvervene, og for den service, som retter sig direkte til befolkningen. Der er derfor en overgrænse for, hvor mange steder i landet disse funktioner kan opstå og udbydes, hvis det skal gøres rationelt og rentabelt og uden at svække allerede eksisterende centre. Den større mobilitet har medført, at der med tiden generelt er blevet god tilgængelighed til landsdelscentrene. Landet og de enkelte landsdele er dermed i rimelig grad betjent af de eksisterende landsdelscentre, og nye udpegninger er ikke aktuelle.

Også i de mellemstore byer, som ikke er landsdelscentre, findes overordnet service. Der er især tale om servicetilbud til egnens eller amtets befolkning, fx sygehuse, TV, dagblade og megen engros- og detailhandel. Byernes rolle som

Landsdelscenterområde

Den overordnede service, der udbydes i landsdelscentrene, betjener befolkning og erhvervsliv i et større område, ofte på tværs af amtsgrænserne.

centre for det øvrige amt er fastlagt i beskrivelsen af bymønstret i regionplanerne. De mellemstore byer rummer også enkelte institutioner eller specialer, der dækker landsdelens eller måske hele landets behov for en bestemt ydelse, som fx Handelshøjskolecenteret i Slagelse, Søfartsskolen i Svendborg eller Syddansk Universitets afdeling i Sønderborg.

ERHVERVSUDVIKLING

De enkelte byer og egne konkurrerer i stigende grad på deres særpræg og kompetencer. I konkurrencen gælder det om at kunne det, ingen andre kan. Derfor udvikler byer og egne deres særlige styrkepositioner og lokaliseringsfordele. Nogle steder domineres erhvervslivet af en eller flere industrigræne, andre steder er serviceerhvervene i fokus. I mange landdistrikter spiller landbruget naturligt nok den erhvervsmæssige hovedrolle, mens universitetsbyernes særkende er forskning og en alsidig højtuddannet arbejdskraft.

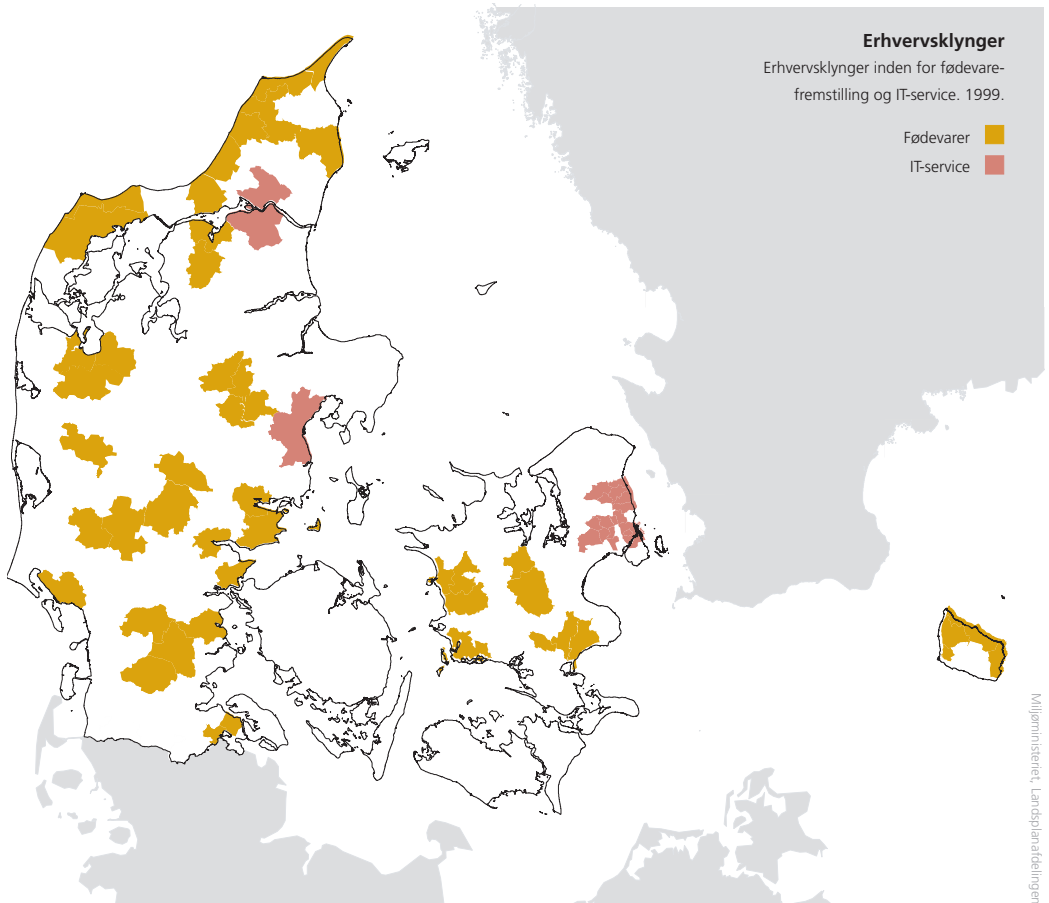
De erhvervsgeografiske specialiseringsmønstre har vist sig overordentlig stabile. Ikke sådan at forstå, at der hvert sted sker det samme, årti efter årti, men den udvikling, der foregår, sker på grundlag af de allerede eksisterende særtæk. Et eksempel herpå er beklædningsindustrien på Herning-egnen, som med rødder i den førindustrielle tidsalders hosekræmmere i disse år er ved at have fuldført overgangen fra systueindustri til designvirksomhed.

Erhvervsklynger vinder frem

Virksomheder har ofte en tendens til at lokalisere sig i nærheden af virksomheder af samme slags. I sådanne grupper af virksomheder er det lettere at holde sig orienteret om markedsvilkår, modeskift og teknologi, end det er for virksomheder uden nær kontakt til andre i branchen. Serviceerhverv som bankvæsen og revision har i områder, hvor der er mange virksomheder af samme slags, også lettere ved at opbygge netop den ekspertise, den pågældende branche behøver.

Nye virksomheder startes forholdsvis ofte af folk, som har haft ansættelse i et af de eksisterende firmaer i branchen; sådanne virksomheder vil naturligt blive etableret i geografisk nærhed af den tidligere arbejdsgiver, nogle gange som underleverandør til denne. På den måde kan en eller nogle få grupper af virksomheder med tiden komme til at sætte sit særlige præg på egnen eller kommunen og blive vigtige for dennes profil.

Grupper af ensartede virksomheder, såkaldte erhvervsklynger, vinder frem i Danmark. Erhvervene udviser samlet set en stigende geografisk koncentration. Samtidig øger de fleste geografiske områder deres erhvervsmæssige specialise-

ring. Dette styrker givetvis områdernes konkurrenceevne, men gør dem samtidig sårbare, hvis efterspørgselen efter deres produkter og ydelser af en eller anden grund skulle svigte.

En undersøgelse i Landsplanafdelingen har påvist ca. 145 erhvervs-klynger spredt ud over landet. De mindste med godt 500 beskæftigede, den største - IT-service i Storkøbenhavn - med 80.000 beskæftigede. Beskæftigelsen i disse klynger er som helhed vokset hurtigere end beskæftigelsen i det øvrige erhvervsliv.

Der er erhvervs-klynger over alt i landet. De omfatter 12-18 pct. af den samlede beskæftigelse i næsten alle amter. Københavns amt (36 pct.) og Vejle amt (22 pct.) ligger tydeligt over dette niveau, mens Bornholm (7 pct.) ligger under. I to grupper af kommuner ligger klyngernes andel af beskæftigelsen over 25 pct.: Storkøbenhavn, hvor navnlig IT/kommunikation og medico/sundhed er-

Erhvervs-klynger

Virksomhederne i de enkelte erhvervs-grene er koncentreret til bestemte områder. Der fremstilles fødevarer mange steder, mens IT-service ligger koncentreret i storbyerne.

Kilde: Erhvervs-klyngerne i den danske geografi. Landsplanafdelingen 2001.

hvervene er vigtige. Og et betydeligt antal mindre industrikommuner, især i Jylland, hvor fremstilling af fødevarer, beklædning, møbler og varer til byggesektoren står centralt.

Samarbejde om erhvervsudvikling

En tredjedel af landets erhvervsklynger består af virksomheder, som ligger i en enkelt kommune. Kommunen vil dermed let vil kunne etablere en fysisk planlægning og en erhvervsstrategi for den pågældende klynge. En anden tredjedel af erhvervsklyngerne indgår i 2-3 kommuner. Her vil det være en overkommelig opgave at etablere et samarbejde kommunerne imellem om opgaven. Hele 18 klynger består af virksomheder i to eller flere amter, og kommunerne må derfor også samarbejde på tværs af amtsgrænserne. 22 af de påviste klynger har virksomheder i mindst 5 kommuner; i sådanne tilfælde, hvor det er en større opgave at koordinere indsatsen, kunne det være en amtslig opgave at tage initiativ til, at der bliver aftalt en fysisk planlægning og erhvervsstrategi for klyngen.

Fysisk planlægning bør spille en aktiv rolle som et redskab i erhvervsudviklingen. Erhvervsklyngerne er forskellige, og dermed er virksomhedernes krav til lokalisering også forskellige. Behovene varierer: Nogle virksomheder har brug for at ligge ved større veje eller i havneområder. Andre har fordel af en placering i bymidten. For nogle erhvervsklynger er planlagte erhvervs- eller forskerparker vigtige, for andre ligegyldige. Den fysiske planlægning for erhvervsklyngerne vil naturligvis skulle afspejle sådanne forskelle i klyngernes behov, og dermed vil karakteren af arealudlæggene - hvor store arealer og hvor - variere fra sted til sted.

Det er vigtigt, at kommuner og amter er sig deres særlige styrkepositioner bevidst, når de laver fysisk planlægning og indretter deres område. Omfanget og lokaliseringen af erhvervsarealer bør tilpasses de lokale særpræg og behov, og tilpasses den erhvervsstrategi, som lægges lokalt og regionalt.

For at fremme erhvervsudviklingen er der gennem årene etableret en lang række lokale erhvervsudviklingsprogrammer og andre samarbejder om lokal erhvervsudvikling. Disse samarbejder bakkedes op af fire større regionale initiativer for henholdsvis hovedstadsregionen, Jylland-Fyn, Bornholm og Vestsjælland-Storstrøm. Netop den lokale specialisering forudsætter en centralisering, ja kræver den ubetinget, hvis det skal være muligt at opnå en samlet helhed i initiativerne.

Erhvervsministeriet udarbejdede allerede i 1997 i samarbejde med Regeringens Hovedstadsudvalg en Erhvervsredøgørelse for hovedstadsområdet. Redøgørelsen gav en oversigt over de regionale styrkepositioner og lagde hovedvægten på medico/sundhed, bioteknologi og forretningsservice.

Fire indsatsområder for øget vækst i Jylland-Fyn

- IT
- Iværksættere
- Innovation og forskning
- Uddannelse og kompetencer

Seks indsatsområder for øget vækst i Vestsjælland-Storstrøm

- Øget uddannelse- og kompetenceniveau
- Viden og innovation i virksomhederne
- Flere nye virksomheder
- Styrke stærke klynger og fremme nye klynger
- Bedre samspil mellem kultur og erhverv
- Bosætning for at sikre arbejdskraft

Erhvervssamarbejde

Kilde:

Status på det jysk-fynske erhvervs-samarbejde, maj 2002 og

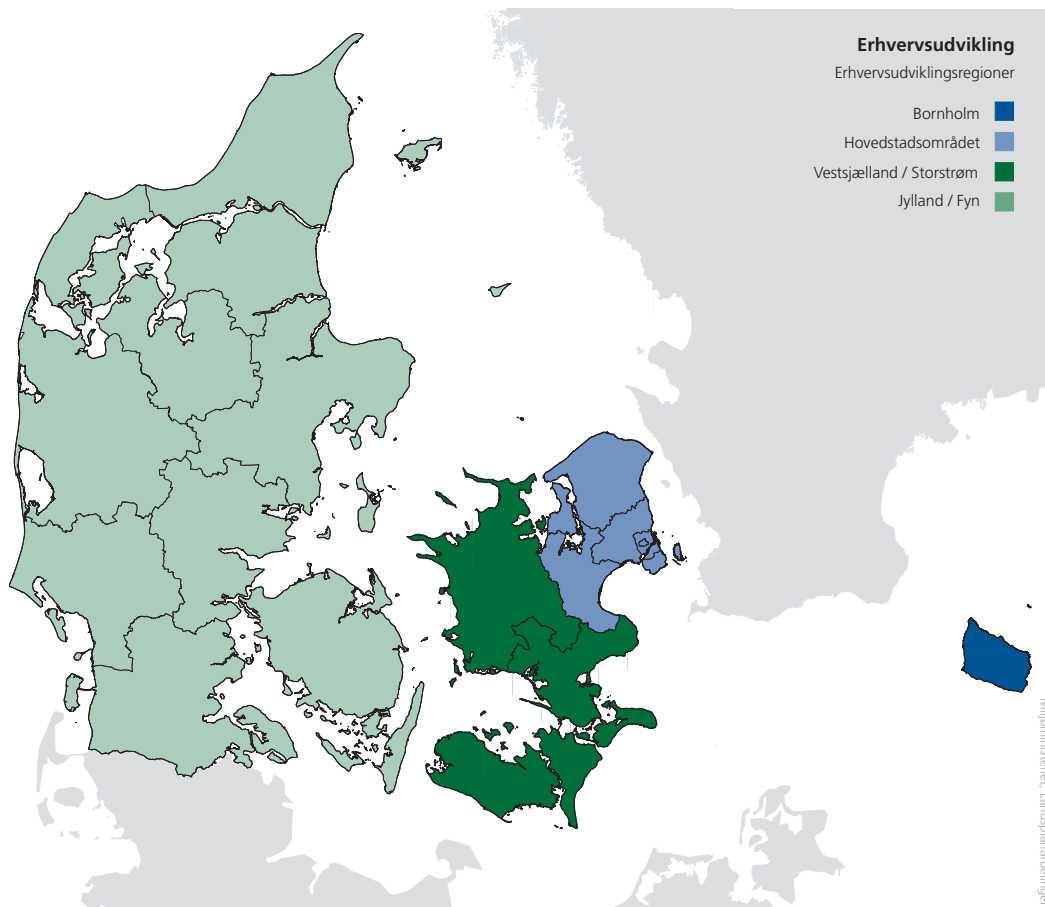
Status for Vestsjælland-Storstrøm Erhvervs-samarbejdet, marts 2002.

Amterne og kommunerne i Jylland-Fyn fremlagde i 2000 en Erhvervsredegørelse, udarbejdet i samarbejde med Erhvervsministeriet. Redegørelsen påviste en lang række lokale kompetencer forskellige steder i området, og udvalgte otte indsatsområder for øget vækst. På den jysk-fynske konference i maj 2002 blev de oprindelige otte indsatsområder reduceret til fire med det formål at koncentrere indsatsen om færre områder.

Der er etableret et tilsvarende erhvervssamarbejde mellem Vestsjællands og Storstrøms amter, hvor Erhvervsministeriet, amterne og kommunerne præsenterede en fælles erhvervsredegørelse i 2001. Redegørelsen sætter fokus på dette områdes karakter af at være nabo til hovedstadsregionen med de særlige muligheder for erhvervsudvikling og bosætning, som denne beliggenhed indebærer. De første konkrete projektforslag kan være færdigudviklet i 2002.

Erhvervsudviklingen på Bornholm varetages blandt andet af en tværministeriel arbejdsgruppe, som arbejder med udvikling og prioritering af projektinitiativer til fremme af erhvervsudviklingen på Bornholm.

Selv om der således foregår et vigtigt og koordineret arbejde om erhvervsudviklingen i hovedlandsdelene og andre større områder, er det de lokale kompetencer og erhvervsklynger, som er bærende for de lokale arbejdsmarkedsområder. Det er de enkelte virksomheder og erhvervsklynger, der udkrystalliserer egnens bidrag til den nationale og internationale arbejdsdeling. Og det er hver egn opbygning af sine kompetencer, som normalt er afgørende for befolkningens beskæftigelse og indtægter. Netop for at kunne samle egnene i fælles initiativer, må de først afgjort og bestemt afgrænse sig fra hinanden og gøre sig deres stærke sider klart.

Erhvervsudviklingsregioner

Amterne og kommunerne i landet har grupperet sig og samarbejder om erhvervsudviklingen i deres område.

Erhvervsudvikling i yderområderne

Der er som omtalt i kapitel 1 særlige problemer med at fastholde beskæftigelsen i de små byers oplande i landets yderområder. Det er derfor vigtigt, at de lokale og regionale erhvervsamarbejder inddrager mulighederne for erhvervsudvikling i yderområderne. En række erhvervstyper og arbejdspladser vil kunne spille en rolle for de mindre bysamfund: IT og fjernarbejdspladser, en mere decentral offentlig service, herunder sociale institutioner, turisme- og fritidserhverv. Også afsætning af kvalitetsprodukter ud fra lokal specialisering og andre former for diversificering af aktiviteterne på landbrugsområdet vil kunne bidrage.

LANDBRUG OG FØDEVAREPRODUKTION

Vilkårene for landbruget og fødevarerproduktionen er under hastig forandring i disse år. På verdensplan er der pres for større frihandel, hvilket får betydning for den fælles landbrugspolitik i EU. Også internt i EU er der ønsker om at ændre på landbrugspolitikken både for at forenkle og begrænse den samlede landbrugsstøtte og for at give plads til den kommende udvidelse af EU mod øst.

Samtidig bliver landbruget mere afhængigt af nye krav fra markedet og samarbejdspartnere uden for landets grænser. Desuden vil teknologiudviklingen, herunder af genteknologien, og miljøkrav påvirke landbrugets produktionsmuligheder og udvikling.

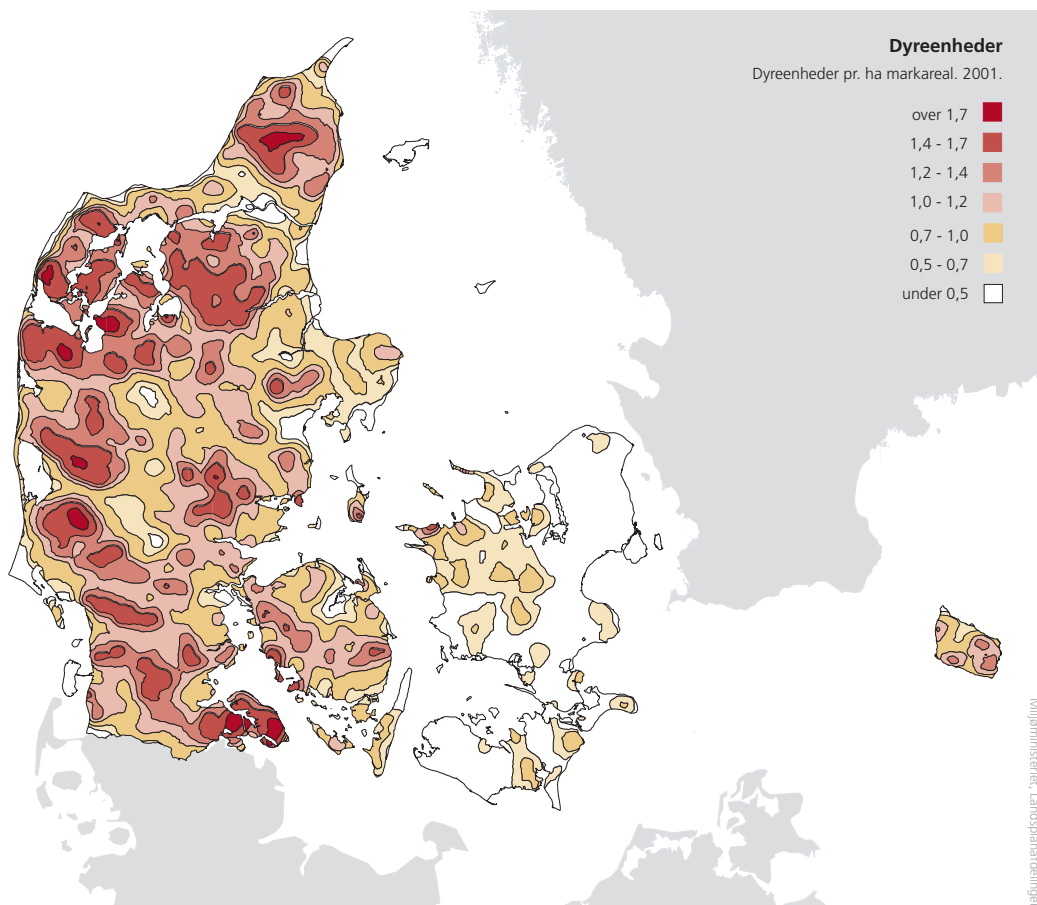
Gennem de seneste 15 år er der gjort en koncentreret indsats for at løse landbrugets miljøproblemer. Der er opnået gode resultater, men mange steder er der fortsat et pres på natur og miljø som følge af landbrugsproduktionen, lige som der er arealkonkurrence mellem landbrugsproduktion, bosætning og naturområder. Hertil kommer, at bosætningen på landet kan lede til konflikter mellem den traditionelle udøvelse af landbrugserhvervet og beboerne.

I store områder af landet er den øgede koncentration af husdyrproduktionen og det deraf følgende behov for arealer til udbringning af husdyrgødning med til at skærpe arealkonkurrencen mellem anvendelse af arealerne til landbrug og arealanvendelsen til andre erhverv, boliger og naturbeskyttelse. De geografiske og strukturelle forhold inden for landbruget betyder, at der, hvor der allerede er mange husdyr, kommer der endnu flere til. Dermed øges arealkonkurrencen og presset på miljø og natur forskelligt i de enkelte egne og lokalområder.

De nye og øgede krav til landbruget medfører, at landbrugsbedrifterne også i fremtiden vil blive større og færre i antal. Set i bakspejlet har denne udvikling - som svarer til udviklingen i andre erhverv - altid været landbrugets svar på nye krav. Dette har betydning for antallet af beskæftigede og kan være med til at ændre det forhold, at landbruget i visse dele af Danmark fortsat står for en betydelig del af den lokale beskæftigelse og værdiskabelse.

For landbrugets forarbejdnings- og afsætningsvirksomheder har faktorer som produktudvikling, udnyttelse af ny teknologi, alternative og nye produktionsformer, branding, nicheproduktion og at kunne indgå i strategiske alliancer på tværs af landegrænser i stigende grad skullet indarbejdes i fødevarerproduktionen. De fremtidige krav vil betyde, at disse forhold vil komme yderligere i fokus.

De nye krav kan også gøre det væsentligt at overveje, om der samtidig med den almindelige strukturtilpasning og udvikling inden for den mere traditionelle

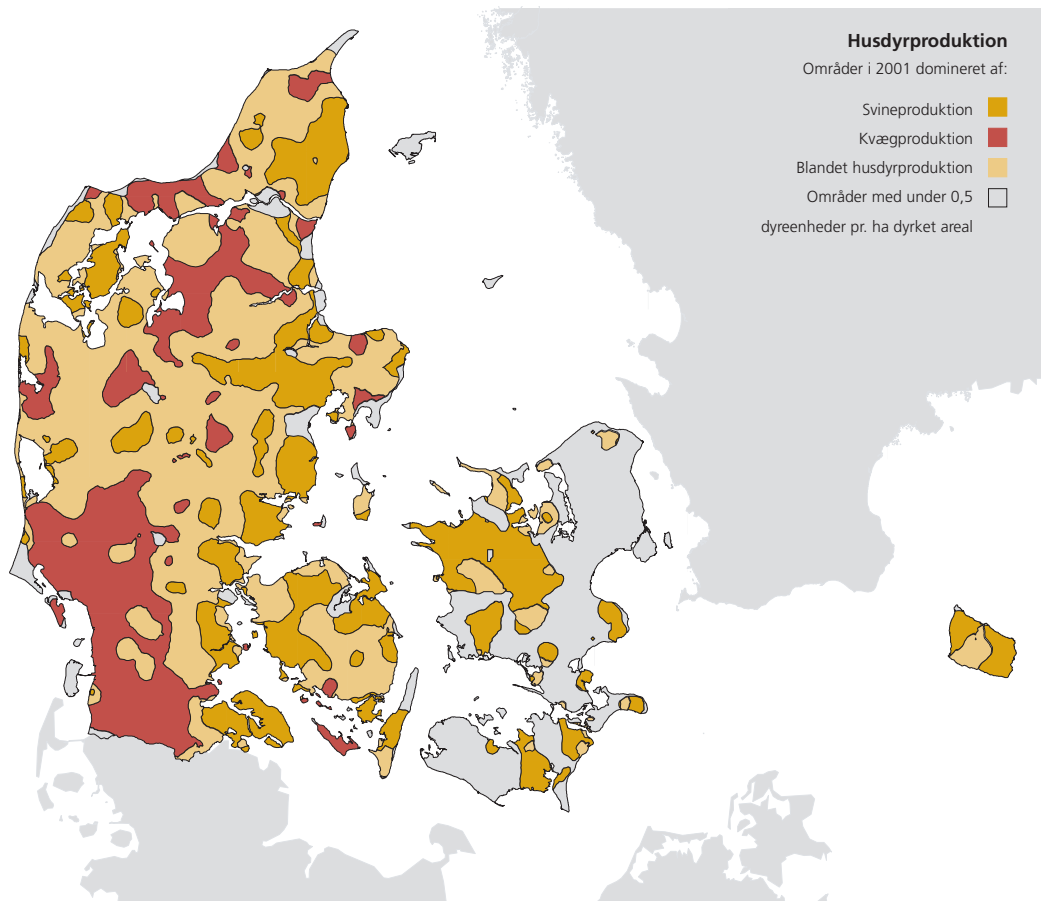

Dyreenheder

Note og kilde side 96.

landbrugsproduktion kan fokuseres endnu mere på småskalaproduktion, økologi, nye produkter, alternative produktionsformer mv. Dette kunne være en måde til at fastholde og udvikle erhvervets betydning i lokalområderne. Dette skal ske i et tæt samspil med det omkringliggende samfund og med respekt og forståelse for landbrugets, byernes og beboernes gensidige afhængighed. Landbrugets fremtid skal baseres på, at jordbrug skal være et selvstændigt liberalt erhverv på linie med andre erhverv og underlagt den nødvendige miljøregulering.

Regeringen lægger vægt på at forbedre virksomheders konkurrenceevne. Samtidig skal der ske en reduktion af de direkte erhvervstilskud og en reduktion af tilskud til landbruget fra EU. Hermed gives der plads til, at individuelle initiativer under ansvar kan fremme et effektivt og konkurrencedygtigt landbrug på markedsvilkår, og til en miljøvaretagelse, hvor der fås mest miljø for pengene.

Miljøministeriet, Landspolitiets

Renere teknologi

Landbruget har en stor opgave i at udvikle landbrugsdriften til at kunne harmonere med de naturgivne og økonomiske forhold. I visse egne af landet fastlægges afgrødevalget i dag af hvilken husdyrproduktion, der er i området. Regeringen har taget de første initiativer til at fremme en udvikling, hvor husdyrproduktion, afgrødevalg og miljøbelastning afkobles. Det sker ved, at harmonikravet kan fraviges, hvor gylleseparation gør det muligt at afsætte de næringsholdige dele af gyllen som handelsgødning og dermed bidrager til at mindske arealkonkurrencen og til at skaffe arealer til andre formål.

En del af landbruget har vist stor interesse for disse muligheder, og de første erfaringer med forskellige udgaver af denne renere teknologi foreligger.

Husdyrproduktion

Det østlige Danmark domineres af svineavl, mens kvægavlen dominerer i vest. På Øst- og Sydsjælland samt Lolland-Falster er husdyravlen beskeden.

Note og kilde side 96.

Der er i Forslaget til Finanslov for 2003 afsat midler til etablering af et nyt biogas- og gylleseparatoringsanlæg under 'Danmarks Jordbrugsforskning', i alt ca. 19 mio. kr. Herved vil den nye teknologiske økonomiske og miljømæssige muligheder blive undersøgt og bedre dokumenteret.

Den fortsatte forskning og teknologiske udvikling inden for landbruget - såvel i plante- som i husdyrproduktion - vil åbne nye muligheder for at opnå gavnlige miljøeffekter.

Arealudpegning

En målrettet arealudpegning som grundlag for en fremtidig differentieret arealanvendelse vil være en vigtig forudsætning for at opnå de største miljø- og velfærdsgevinster i fremtidens landbrug.

Amternes registreringer på fx natur- og vandmiljøområdet og regionplanlægningen kan bidrage til at forudse inden for hvilke områder, der kan eller vil opstå konflikter mellem landbrug, beboelse og varetagelse af natur- og miljøhensyn.

Støtteordninger

EU-kommissionen har i juli 2002 fremlagt en midtvejsevaluering af EUs landbrugspolitik. Heri lægges op til en øget markedsorientering, yderligere afkobling af støtten til produktionen og styrkelse af landdistrikspolitikken. Regeringen ønsker en markedsorienteret udvikling af den fælles landbrugspolitik, som blandt andet omfatter en gradvis reduktion af den direkte støtte. Der lægges vægt på, at det fælles indre marked og den fælles landbrugspolitik opretholdes med øget vægt på fødevarerikkerhed og dyrevelfærd, og at processen med at integrere miljøhensyn fortsættes.

Det skal imidlertid overvejes, hvordan et markedsbaseret landbrug kan fungere miljømæssigt forsvarligt, og hvordan der kan sikres større balance i landdistrikterne, givet at der over tid vil være færre beskæftigede i de traditionelle jordbrugssektorer. Derfor vil der fortsat blive satset på at kunne yde landbruget en støtte, der kan sikre omstilling i landbruget, hjælpe landdistrikterne, fremme det multifunktionelle landbrug og løfte de miljø- og naturrettede opgaver, landbruget har.

Forskningscentret for Skov & Landskab har gennemført et forskningsprojekt om sammenhængen mellem den fysiske planlægning og støtteordninger til landbruget. Projektet, der er afsluttet i 2002, viser, at i to undersøgte kommuner er henholdsvis ca. 45 pct. og ca. 85 pct. af jordbrugsarealet omfattet af miljø- og naturpolitiske mål. Hovedparten af den støtte til landbrugsdrift, der ydes i om-

rådet (især hektarstøtte), indeholder imidlertid ikke retningslinier i forhold til disse mål. I projektet understreges det, at det ikke kun betyder, at støtteordningerne ikke indtænkes i plansammenhænge i tilstrækkelig grad. De udpegninger, der sker i den fysiske planlægning, skal måske også revurderes i forhold til at inddrage de landbrugsmæssige forhold i højere grad, så det kan stå mere klart, hvilke former for landbrugsdrift, der er ønskelige og acceptable i forhold til planernes mål.

Landbrugsstrategier

For at kunne inddrage de landbrugsmæssige forhold i planlægningen i højere grad kræves både, at mål for landbrugets udvikling i området er formuleret, og en kortlægning af, hvor der er konflikter mellem landbrugsproduktionen og andre arealinteresser.

Regeringen opfordrer derfor regionale og lokale myndigheder samt organisationer til at kortlægge konflikter mellem den landbrugsmæssige arealanvendelse og anden arealanvendelse og til at udarbejde strategier for fremtidens landbrugserhverv inden for de overordnede nationalt fastlagte rammer.

Disse strategier skal ses i sammenhæng med områdets øvrige erhvervsstrategier.

Landbrugsstrategien bør opstille scenarier for områdets landbrug om 10, 20 eller flere år: Hvor stor kan en husdyrproduktion være? Hvor store arealer skal kunne anvendes til udbringning af husdyrgødning? I hvilket omfang kan renere teknologi tænkes indført? Hvilken følgeindustri er eller vil blive aktuel? Hvordan kan en udvikling for landbrugserhvervet kombineres med opfyldelse af vandramme-, habitat- og nitratdirektiverne?

Samtidig bør der også opstilles mål for en mere differentieret udvikling inden for erhvervet herunder for alternative produktionsformer mv., der udnytter ressourcerne bedre i lokalområderne.

TURISME

Turismen har stor økonomisk og beskæftigelsesmæssig betydning i mange områder af landet. Ikke mindst derfor indgår turismen i de fleste amters og kommuners fysiske planlægning som et af de selvstændige indsatsområder, der planlægges for.

Hertil kommer, at Danmark med kystlinie, landskaber, skov, eng, søer og åer er en væsentlig del af turismeproduktet. Turister efterspørger ikke kun overnatning, transport og bespisning. Turister efterspørger i stigende grad oplevelser og aktivitet. Derfor er der kommet øget fokus på planlægning af turisme- og

fritidsanlæg i region- og kommuneplanerne. Fra statens, amternes og kommunernes side er der brugt mange ressourcer på naturgenopretning og skovrejsning, blandt andet for at øge de rekreative muligheder. I næsten alle egne af landet er der etableret naturvejledning. Der er sket en betydelig udvikling af cykelruter og stiforløb. Naturoplevelser og -attraktioner er gjort tilgængelige for personer med fysiske handicap. Der er etableret en række nye attraktioner med natur og miljø som oplevelses- og formidlingstema, og der er sket en kraftig vækst i antallet af golfbaner.

Dansk turisme er i dag domineret af fire forretningsområder: Kystnær turisme (omfatter typisk børnefamilier på længere ferieophold i Danmark bosiddende i feriehus, på campingplads eller i feriecentre), byturisme (den korte storbyferie med typisk 1-3 overnatninger), erhvervssturisme (omfatter møder, belønningsrejser, konferencer og udstillinger) og aktiv ferie (omfatter ferie, hvor omdrejningspunktet for ferien er fx golf, sejlsport, vandring, lystfiskeri eller sejlsads).

Når det gælder den fremtidige turismeudvikling, er det vigtigt, at der i den regionale turismeudvikling tages afsæt i de enkelte regionale styrkepositioner i de fire forretningsområder for dansk turisme.

Turismens forretningsområder

Kilde:
Danmarks Turistråd

Byturisme (City-breaks)

City-breaks er fællesbetegnelsen for den korte storbyferie med typisk 1-3 overnatninger.

Overnatninger: 0,91 millioner årligt. Estimeret årlig omsætning: 1,8 mia. kr.

Erhvervssturisme (MICE-turisme)

MICE (Meetings, Incentives, Conference and Exhibitions) omfatter møder, belønningsrejser, konferencer og udstillinger.

Overnatninger: 1,87 millioner årligt. Estimeret årlig omsætning: 3,0 mia. kr.

Kystnær ferieturisme

Kystnær ferieturisme omfatter typisk børnefamilier på længere ferieophold i Danmark bosiddende i feriehus, på campingplads eller i feriecentre.

Overnatninger: 29,4 millioner årligt. Estimeret årlig omsætning: 7,8 mia. kr.

Aktiv ferieturisme

Aktiv ferieturisme omfatter den ferieform, hvor fysiske aktiviteter er et vigtigt omdrejningspunkt for ferien, fx golf, sejlsport, vandring, lystfiskeri eller cykling.

Overnatninger: 14,7 millioner årligt. Estimeret årlig omsætning: 6,3 mia. kr.

Alle danske regioner rummer særlige styrkepositioner inden for et eller flere af forretningsområderne. Fx har København, Aalborg og Trekantområdet særlige potentialer inden for erhvervsurisme. Nordvestjylland, Nordsjælland og Fyn har særlige potentialer inden for de kystnære turismeformer. København, Århus og Odense har særlige potentialer inden for byturisme, og Fyn og Bornholm har særlige potentialer inden for tema- og aktivitetsferie.

Et ferieophold i Danmark er en samlet værdikæde af transport, indkvartering, bespisning, oplevelser mv. Ferieoplevelsen kan sjældent knyttes til en administrativ geografisk størrelse, men går derimod oftest på tværs af kommune- og amtsgrænser. Det er derfor vigtigt, at der på tværs af de administrative grænser sikres en sammenhæng mellem kvalitet og service i det samlede turismeprodukt, der tilbydes turisterne. Det kræver derfor et bredt samarbejde i dansk turisme at udvikle nye produkter, oplevelser og servicekoncepter.

Med regeringens handlingsplan "Dansk turisme – handlingsplan for vækst", der blev offentliggjort i 2002, er det målet at skabe grundlag for en erhvervsorienteret fornyelse og vækst i dansk turisme.

Et væsentligt element i regeringens handlingsplan på turismeområdet er at samle de private og offentlige turismeaktører i nye landsdækkende turismealliancer inden for de fire forretningsområder. Alliancernes deltagere består af turismevirksomheder, organisationer, regionale turismeudviklingselskaber, videmiljøer indenfor turisme mv. Danmarks Turistråd har til opgave at samle alliancepartierne og repræsentere dem i alle de fire alliancepartier.

Alliancerne samler således nationale, regionale og lokale kommercielle og ikke-kommercielle aktører om udvikling af dansk turisme og bryder radikalt med tidligere måder at tænke turismeudvikling på, idet det forretningsmæssige potentiale og fælles strategiske mål på tværs af geografiske interesser sættes i centrum for turismeudviklingen.

Alliancerne vil være den naturlige indgang til at iværksætte et tættere samarbejde mellem den forretningsmæssige udvikling og den fysiske planlægning på turismeområdet, ligesom alliancepartiers strategi- og handlingsplaner vil være et naturligt redskab for en mere langsigtet prioritering i amternes og kommunernes region- og lokalplanlægning.

UDDANNELSE

Danmark har en geografisk spredning af uddannelserne, der er væsentlig større end i vores nabolande. I en OECD-undersøgelse fra midten af 1990'erne skiller Danmark sig markant ud ved at have et stort antal små videregående uddannelsesinstitutioner.

En institutionsstruktur med mange, små og spredte videregående uddannelsesinstitutioner medfører dog en række problemer, som vil kunne udbyde de regionale forskelle frem for at skabe større balance. Uddannelsesinstitutionernes begrænsede størrelse og smalle uddannelses tilbud gør det vanskeligt at fastholde og videreudvikle attraktive og fagligt stærke studiemiljøer, der kan understøtte et regionalt uddannelsesløft og modvirke tendensen til, at de unge i stigende grad søger mod universitetsuddannelserne og de store universitetsbyer. Situationen for de små videregående uddannelsesinstitutioner særligt i yderområderne forværres desuden af, at der frem til år 2005 vil være små årgange. Der er risiko for en negativ spiral, hvad angår søgning, økonomi, fagligt miljø og uddannelseskvalitet.

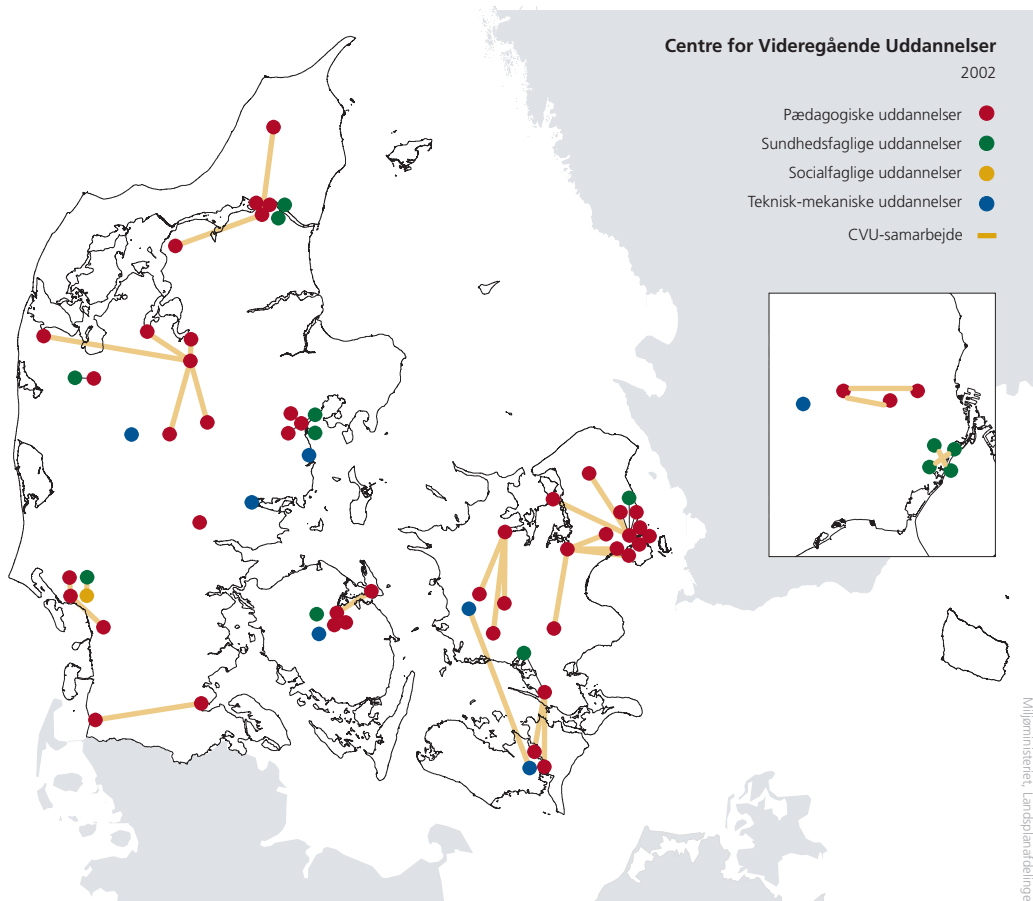
Der er derfor behov for regionale samarbejder på uddannelsesområdet, både for at styrke de faglige miljøer og for at fremme den regionale balance.

Den generelle målsætning for den regionale uddannelsesdækning er, at der i hver region skal være et bredt og for regionen relevant udbud af korte og mellemlange videregående uddannelser. Der skal være udbud af teknisk, merkantil og informationsteknologisk videregående uddannelse, af de store professionsuddannelser (lærer og pædagog) samt af relevante efter- og videreuddannelser.

For at styrke regionalt balancerede faglige uddannelsesmiljøer sigtes der mod at bringe uddannelsesinstitutionerne i de enkelte regioner tættere sammen i samarbejde om den regionale kompetenceopbygning gennem tilgængelighed til relevante uddannelsesudbud af høj kvalitet. Uddannelsesinstitutionerne skal i løbende samspil med bruger- og aftagersiden sikre det rette udbud af grunduddannelser og i sammenhæng hermed udvikle relevante efter- og videreuddannelser.

Centre for Videregående Uddannelse

Folketinget vedtog i 1999 loven om Centre for Videregående Uddannelse, hvorefter videregående, ikke-universitære uddannelsesinstitutioner kan sammenlægges til større og bredere faglige uddannelsesmiljøer, samtidig med at de fysiske uddannelsessteder bevares. De nye centre får samtidig et større ansvar for efteruddannelse, så der skabes en regional sammenhæng mellem grund-

efter- og videreuddannelse. I dag indgår langt den overvejende del af de videregående, ikke-universitære uddannelsesinstitutioner i Centre for Videregående Uddannelse (CVU). Der er godkendt 18 og forhåndsgodkendt 5 CVU'er. Disse omfatter tilsammen 68 uddannelsesinstitutioner, og flere af de tilbageværende 19 enkeltstående institutioner overvejer at tilslutte sig et CVU. Desuden har mange amter lavet driftsoverenskomst med CVU'erne om sygeplejeske- og radiografuddannelserne.

Erhvervsakademier

I modsætning til de videregående uddannelsesinstitutioner er erhvervsskolerne væsentligste opgave ungdomsuddannelser, samtidig med at erhvervsskolerne gennemgående har en bred faglig profil og varetager mange forskellige

Centre for Videregående Uddannelser

De ikke-universitære videregående uddannelser har indgået regionale samarbejder, på kortet vist med forbindelseslinier, med det formål at skabe bredere faglige uddannelsesmiljøer.

*Kilde:
Undervisningsministeriet.*

uddannelsesopgaver. Erhvervsskolesektoren har vist sig at være en dynamisk sektor, hvor skolerne har taget initiativer til løsning af en række lokale og regionale spørgsmål.

Undervisnings- og Erhvervsministerierne fremlagde i 2001 en redegørelse om regionale erhvervsakademier som grundlag for videreudvikling af erhvervsskolernes regionale opgaver. Erhvervsakademier er et økonomisk understøttet regionalt samarbejde mellem erhvervsskoler, hvis sigte er at styrke uddannelsesmiljøerne i samspil med det regionale erhvervsliv, at sikre et bredt regionalt videregående uddannelsesudbud samt udvikle og udbyde voksenuddannelse. Erhvervsakademierne skal således varetage viden- og udviklingsfunktioner i forhold til det lokale og regionale erhvervsliv.

Der er i dag i hele landet etableret i alt 16 regionale erhvervsakademisamarbejder, hvor 86 ud af de 111 erhvervsskoler deltager.

Undervisningsministeriet sikrede ved udbudsplacering af nye korte videregående uddannelser, at uddannelserne blev samlet i færre og større uddannelsesmiljøer for derved at skabe et bedre grundlag for, at uddannelsesinstitutionerne kan fungere som spydspids for udvikling af regionerne. Der blev samtidig sikret en geografisk uddannelsesdækning, således at hver region som minimum udbyder uddannelser inden for henholdsvis det tekniske, det merkantile og det informationsteknologiske område og i øvrigt har et alsidigt udbud af uddannelser med relevans for den regionale erhvervsudvikling.

Tilsammen har 29 byer fået tildelt ordinært udbud af korte videregående uddannelser og yderligere 9 byer har fået etableret et uddannelsesudbud via samarbejde med en erhvervsskole uden for området.

AMU-centre og erhvervsskoler – institutioner for erhvervsrettet uddannelse

Ressortomlægningen af AMU-centrene til Undervisningsministeriet, så AMU- og erhvervsskoleområdet i dag hører under samme ministerium, giver mulighed for en bedre sammenhæng i det erhvervsrettede uddannelsessystem som helhed og dermed for en optimal udnyttelse af kapaciteten og et bedre regionalt samspil mellem uddannelsesinstitutioner, borgere, virksomheder og arbejdsmarked.

Forudsætningerne herfor er et enstrengt system med fælles rammer for AMU-centre og erhvervsskoler og et sammenhængende uddannelsessystem. Lov om institutioner for erhvervsrettet uddannelse baner i kraft af nye økonomiske rammebetingelser, der er fælles for AMU-centre og erhvervsskoler, fra januar 2003 vejen for en enstrengt institutionsstruktur baseret på sammenlæg-

Miljøministeriet, Landsplanafdelingen

ninger af skoleformerne. Institutionsloven er en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for ændringer på tværs af de hidtidige institutionsformer. Der vil derfor være tale om en dialogbaseret proces, hvor ministeriets beføjelser og økonomiske og faglige incitamenter må spille med i regionale og lokale forhandlinger.

Undervisningsministeriet har anmodet de tekniske skoler og AMU-centre om regionalt at vurdere, drøfte og komme med indstilling om institutionsstrukturen inden for regionen i forhold til skolernes samlede ansvar for at dække det regionale uddannelsesbehov på et højt kvalificeret niveau, økonomisk forsvareligt og fleksibelt i forhold til aftagere og brugere. Skoler og centre har i efteråret 2002 afgivet indstilling med henblik på tilrettelæggelsen af den videre proces med en enstrengt institutionsstruktur.

Erhvervsakademier

Erhvervsskolerne har indgået 16 regionale samarbejder, erhvervsakademier, ofte på tværs af amtsgrænserne. Formålet er at styrke uddannelsesmiljøerne i samspil med det regionale erhvervsliv.

*Kilde:
Undervisningsministeriet.*

BOSÆTNING OG BOLIGMARKED

Attraktive boligområder er centrale for den enkeltes velfærd og i stigende grad også en væsentlig konkurrenceparameter. Moderne virksomheder efterspørger byer med faciliteter, som gør det muligt at tiltrække og fastholde kvalificerede medarbejdere. Velfungerende byer med et varieret udbud af boliger giver gode muligheder for at bo og leve. Mange kommuner har en målsætning om at markedsføre sig som en attraktiv boligkommune i erkendelse af, at attraktive boliger er en forudsætning for erhvervsudvikling og nye skatteborgere. Andre ser sig selv som rene bosætningskommuner.

Befolkningens bosætningsmønstre afspejler dermed ikke bare boligudbuddet, men også beskæftigelsesmulighederne i regionen og den enkelte kommunes by- og erhvervs politik. Boligmarkedets udvikling er et komplekst felt, hvor byggemuligheder, regional erhvervsudvikling, pendling og ændringer i bosætningspræferencer spiller væsentlige roller. Boligmarkedet og bosætningen må derfor ses i en større sammenhæng.

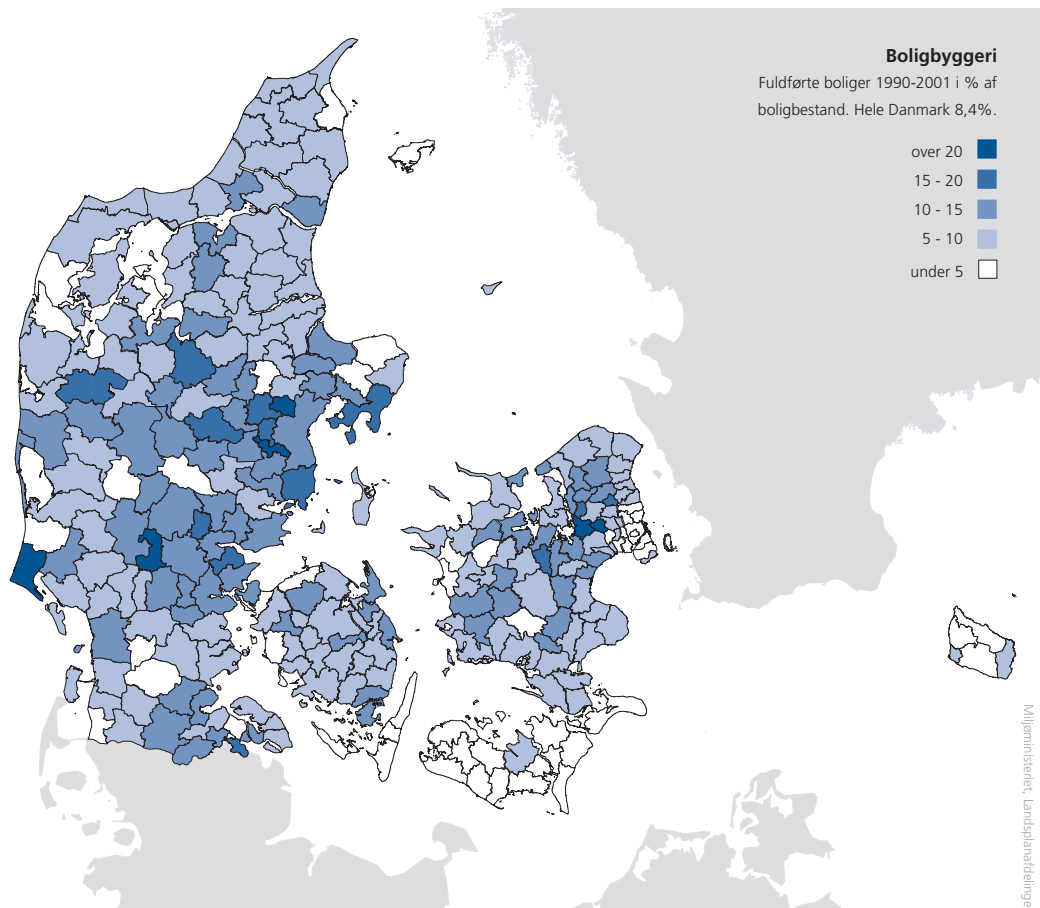
Boligbyggeriets fordeling – de regionale tendenser

Der er blevet bygget ca. 190.000 boliger i Danmark i perioden fra 1990 til 2001. Der er bygget flest boliger i Århus amt, efterfulgt af Fyns amt. I hovedstadsområdet og i amter som Bornholm, Storstrøms og Ribe er der derimod ikke forekommet nogen stor udvikling af nyopførte boliger. Gennem 1990'erne har der været en tendens til, at andelen af nybyggede boliger i forhold til boligbestanden lå over gennemsnittet i de centrale dele af Midt- og Vestjylland, samt omkring Århus, Kolding, Fredericia og Sønderborg.

De nye boliger er især opført i de større byer. I Sønderjyllands amt er det fx især i Haderslev og Sønderborg. I Århus amt er det især i Århus og Silkeborg, men her ser man også en væsentlig udbygning af boliger i alle omegnskommunerne til Århus: Hammel, Hinnerup, Galten m.fl. I Hinnerup har man fået 30 pct. flere boliger i løbet af de sidste 10 år. Der er tendens til en spredning af boligmassen i Århus amt, lige som der er en tendens til byspredning i selve Århus kommune, hvor nye boliger i stigende grad opføres længere og længere fra centrum. Den samme tendens genfindes i Aalborg og Odense.

Boligønsker og efterspørgsel

Nye undersøgelser af folks boligønsker og valg af bolig viser, at befolkningen efterspørger et bredt spektrum af boliger. Nogle ønsker et parcelhus, andre en bolig i en tæt-lav bebyggelse, andre igen helst en etagebolig. Dertil er der tegn på, at også bymiljøet og kvarteret får en stigende betydning for vores boligvalg.

Bymiljøets kvalitet, variation og identitet bliver i stigende grad faktorer, der har betydning for, hvor vi ønsker at bosætte os og være. Det er klart, at der er variation i, hvilke boliger og kvarterer der efterspørges i de forskellige byområder. Men der er behov for en bredde og kvalitet i de enkelte områder.

Det er centralt at skabe en bredere og mere varieret beboersammensætning ved at blande ejerformerne i byområderne. En alsidig sammensætning af boligområderne med forskellige boligtyper og ejerformer kan danne grundlag for større stabilitet og mere velfungerende boligområder og derigennem også danne en ramme for en bedre integration af alle borgere.

Selv om den generelle boligdækning i Danmark aldrig har været højere, har boligmarkedet i mange år været præget af ubalancer. Det private udlejningsbyggeri har længe ligget på et alt for lavt niveau, lige som der ikke er sket en

Boligbyggeri

Boligbyggeriet har været stort i forstadskommuner til store og mellemstore byer, et tegn på at byerne vokser og spredes. I yderområderne er der almindeligvis et beskedent nybyggeri.

Kilde: Danmarks Statistik-bank og egne beregninger.

tilstrækkelig fornyelse af de eksisterende lejeboliger. Der er fortsat en meget stor efterspørgsel efter lejeboliger. Det gælder ikke mindst boliger til unge uddannelsessøgende, især i de store uddannelsesbyer. I fremtiden vil der blive flere enlige og flere ældre, og vi bliver ældre, før vi stifter familie. Der skal bygges mange nye boliger. Boligerne vil holde længe, og det er opgaven at sikre, at de nye boligområder er placeret hensigtsmæssigt, også på langt sigt. Altsammen store udfordringer for det fremtidige bosætningsmønster.

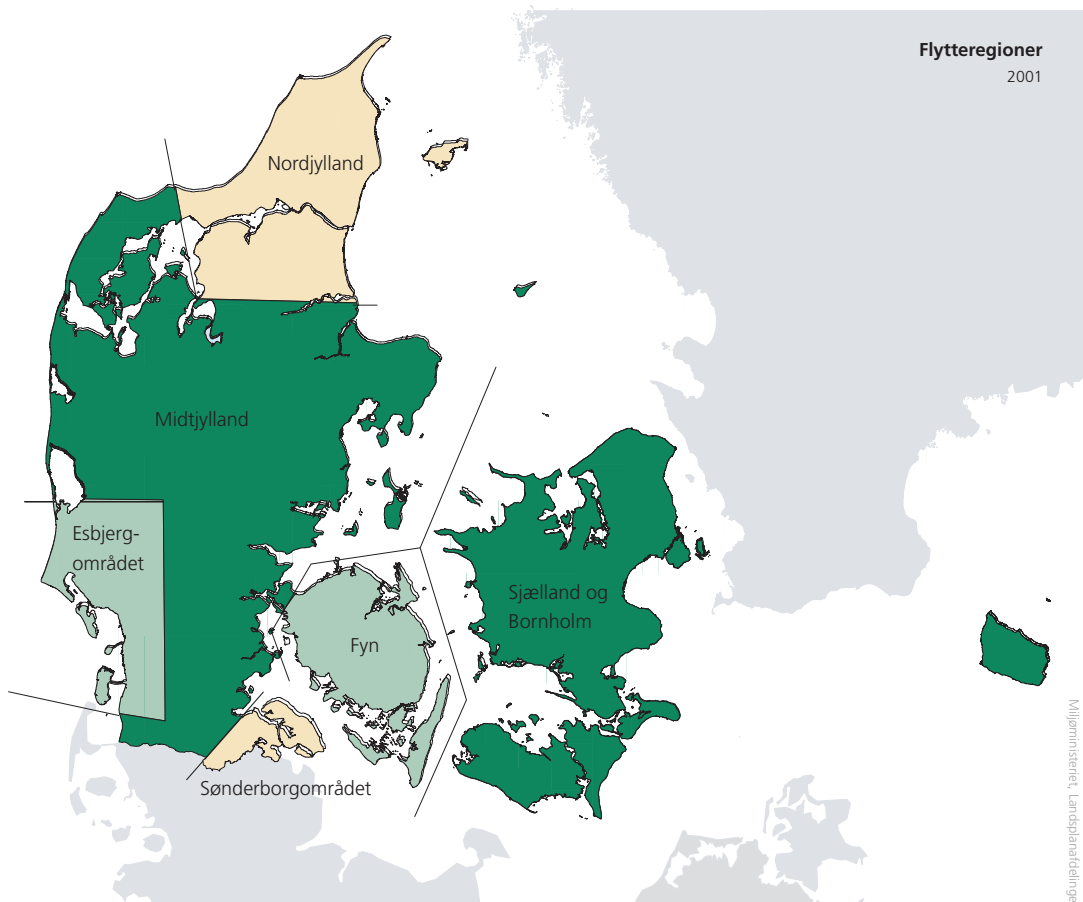
Regeringen har med aftalen med Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Det Radikale Venstre og Kristeligt Folkeparti i oktober 2002 taget fat på en flerårig indsats over en bred front for at skaffe flere boliger til unge, flere private udlejningsboliger og flere almene boliger. Der er således afsat 1 mia. kr til støtte til opførelse af nye boliger til unge under uddannelse over de kommende fem år. Der sker en reform af byfornyelsen, hvor der bliver sat ind for at styrke den privat finansierede modernisering af den gamle del af boligbestanden. Nybyggeriet af private udlejningsboliger bliver fremmet ved at give et skattemæssigt fradrag ved opførelse af nye udlejningsboliger og ved at give pensionsinstitutter adgang til at opføre boligbyggeri med både eje- og lejeboliger. Boligerne skal være et reelt alternativ for en bredere kreds af befolkningen.

Boligmarkedets regioner

De enkelte kommuner kan ikke opfattes som selvstændige boligmarkeder, men er dele af et større boligmarked, hvilket udviklingen omkring Århus illustrerer. Afgrænsede boligmarkeder kan man kun tale om på regionalt niveau. Folk flytter især inden for regionalt afgrænsede områder. Der er 6 sådanne flytteregioner i Danmark: Sjælland (med omliggende øer, inkl. Bornholm), Midtjylland, Nordjylland, Sønderborg-området, Esbjerg-området og Fyn. I disse regioner sker langt hovedparten af flytningerne internt i regionen, og regionen kan dermed opfattes som et geografisk afgrænset boligmarked.

Disse flyttemønstre hænger sammen med flere forhold. For det første påvirker prisudviklingen i de større byer flyttemønstrene, så nogle tvinges til at flytte længere væk fra de større byer. Dernæst har bosætningspræferencer, uddannelsesmuligheder og erhvervsudviklingen indflydelse på flyttemønstrene i regionen.

Prisudviklingen på boligmarkedet medvirker til en geografisk adskillelse af samfundsgrupperne - segregation. Fx er Nordsjælland et område – trods variationer – med mange velstillede folk. Andre egne af landet tiltrækker i højere grad borgere med mindre økonomisk formåen. I områder som Vestlolland, hvor

Miljøministeriet, Landsplanafdelingen

andelen af ydelsesmodtagere er stigende, ses tydelige boligpolitiske problemer, hvor man har nedrevet boliger for at undgå tilflytning af flere ydelsesmodtagere.

Regionale bosætningsstrategier – kvalitet og balance

At sikre et fornuftigt og balanceret bosætningsmønster med et boligudbud, der matcher befolkningsudviklingen, er en stor udfordring. Med den nuværende udvikling inden for boligmarkedet er det centralt at tænke i helheder og samarbejde, hvis dette mål skal nås. Bosætningsmulighederne er en væsentlig parameter for erhvervs-mæssig vækst i et område. Der skal være varierede muligheder for attraktive boliger, hvis man skal tiltrække en stor bredde af kvalificeret arbejdskraft. Samtidig bør der være boligtilbud til både forskellige husstands-størrelser og forskellig økonomisk formåen.

Flytteregioner

Befolkningen flytter inden for forholdsvis afgrænsede områder. De unge flytter mest. Flytteregionerne er derfor centreret om store og mellemstore uddannelsesbyer.

Note og kilde side 96.

Det betyder, at der fortsat skal satses på forskellige boligtyper, både etageboliger i de større byers bymidter og omdannelsesområder og tæt-lave bebyggelser og parcelhuse i andre typer af byområder. Der er fremdeles store omdannelsespotentialer i de ældre erhvervs- og havneområder, hvor der kan skabes blandede bykvarterer med bolig, erhverv og service. Der skal satses på at forbedre det eksisterende bymiljø og skabes kvarterer med identitet og kvalitet.

Et regionalt perspektiv på boligmarkedets udvikling og et udbygget samarbejde kan sikre et varieret boligudbud i et balanceret bosætningsmønster. Her er den fysiske planlægning et centralt redskab. Kommunerne bør i samarbejde forholde sig strategisk til boligudbuddet og vurdere, hvilke potentialer der er for at sikre et godt og varieret udbud af boliger.

Et eksempel på et sådant samarbejde, hvor man har udarbejdet en bosætningsstrategi, findes i Trekantområdet. Her har kommunerne udarbejdet en fælles strategi, som viser, hvor boligudbygningen kan ske, og hvilke boligtyper der skal bygges på de forskellige lokaliseringer. Der satses både på enfamiliehuse, rækkehuse og byboliger. Ved at tage udgangspunkt i de potentialer de forskellige kvarterer og byområder har, kan man skabe en større kvalitet i de boliger, man bygger. Desuden bidrager det til at understøtte den identitet, byen har. Det regionale perspektiv sikrer i denne sammenhæng et mere afbalanceret bosætningsmønster.

LANDSKABER

Landskaberne, der omgiver os, varierer fra region til region og rummer mange forskellige landskabstyper. Landskab kan ikke ses under ét, men må betragtes ud fra de forskellige funktioner, udtryk og værdier, de enkelte landskabstyper rummer. Der kan være tale om geologiske værdier, natur- og kulturhistoriske værdier eller fx værdier i form af landskaber, der er stille og uforstyrrede af støj og tekniske anlæg.

Landskaber kan også være unikke. Fx er mange af de danske kystlandskaber unikke, selv i en international målestok. Kystlandskaberne er med deres natur- og landskabsværdier og åbne karakter af stor værdi for turister og friluftslivet i almindelighed. Landskaberne rummer også fx dyrkningsjord til fødevarerproduktionen og grundvand til drikkevandsforsyningen. To landskabsfunktioner, som samfundet ikke kan undvære.

Samarbejde på tværs af administrative grænser

De mange forskellige landskabstyper, deres funktioner og værdier adskilles ikke af de administrative grænser. De følger naturskabte skel og aftegner sig i form

af fx ådale, kyststrækninger, hedesletter og skovfyldte egne. I bestræbelserne på at fremme balance mellem regionerne kan det derfor blive betydningsfuldt på tværs af de administrative grænser at samarbejde om at sikre de forskellige landskabstyper og deres funktioner og værdier ud fra deres respektive geografi.

Landskabet omkring os

Rekreative muligheder, naturoplevelser og smukke, attraktive landskaber spiller en stadig større rolle for, hvor den enkelte vælger at bosætte sig. Disse muligheder tillægges værdi, fordi de kan være med til at sikre et godt helbred, give gode opvækstvilkår for børnene og danne en meningsfyldt ramme for familielivet, lige som de kan gøre det muligt at stresses af efter en travl arbejdsdag eller kan være en daglig berigelse i en pensionisttilværelse. I valget af bolig spiller de tilbud, der findes i omgivelserne i form af tilgængelighed til natur- og landskabsoplevelser, derfor en stor rolle.

Undersøgelser viser, at i et område omkring Drastrup ved Aalborg er ejendomspriserne steget mere end i den øvrige del af landet. Meget tyder på, at stigningerne skyldes, at de rekreative oplevelsesmuligheder af landskab og kulturhistorie er blevet udbygget i området, og at en ny omfartsvej har forbedret transportmulighederne mellem området og Aalborg.

Den øgede værdi, som natur- og landskabsoplevelser tillægges, betyder et stigende pres på attraktivt beliggende arealer uden for byerne. Værdifulde landskaber og smuk natur er af stor betydning for især de mindre byers og yderområdernes muligheder for udvikling. Udlæg af attraktivt beliggende byggegrunde disse steder kan bidrage til vækst, såfremt det sker som led i en velovervejet planlægning. De forskellige landskaber er nemlig ikke lige robuste over for bosætning, erhvervslokalisering og nye tekniske anlæg. Det er derfor vigtigt, at udviklingen planlægges, så man ikke forringer den natur og de landskaber, som udgør disse områders styrke og særkender, og derved svækker grundlaget for turisme og bosætning. Vi skal bevare det åbne landskab.

Inden for kystnærhedszonen er der fastlagt en række særlige krav til kommunernes og amternes planlægning. Kravene indebærer ikke forbud mod ny bebyggelse, men skal sikre, at bebyggelse og anlæg i kystområderne begrænses, især i de åbne kyststrækninger, for at beskytte de store natur- og landskabsværdier, de danske kystområder rummer.

Landbrugsproduktionen beslaglægger omkring 60 pct. af det samlede areal i Danmark. Landbrug er derfor den erhvervsgren, der først og fremmest er med til at sikre landskabsværdierne, men også en erhvervsgren, der nemt kan komme i konflikt med disse værdier. Derfor er den fremtidige landbrugsudvikling et

centralt emne i spørgsmålene om erhvervslokalisering, bosætning og sikring af landskabernes værdier og funktioner.

Regeringen opfordrer kommuner og amter til at yde et aktivt medspil til at finde løsninger på, hvordan lokalisering af erhverv og bosætning kan spille sammen med sikringen af landskabsværdier og -funktioner. Regeringen ser den regionale og kommunale fysiske planlægning som et vigtigt instrument i denne indsats.

Den biologiske mangfoldighed

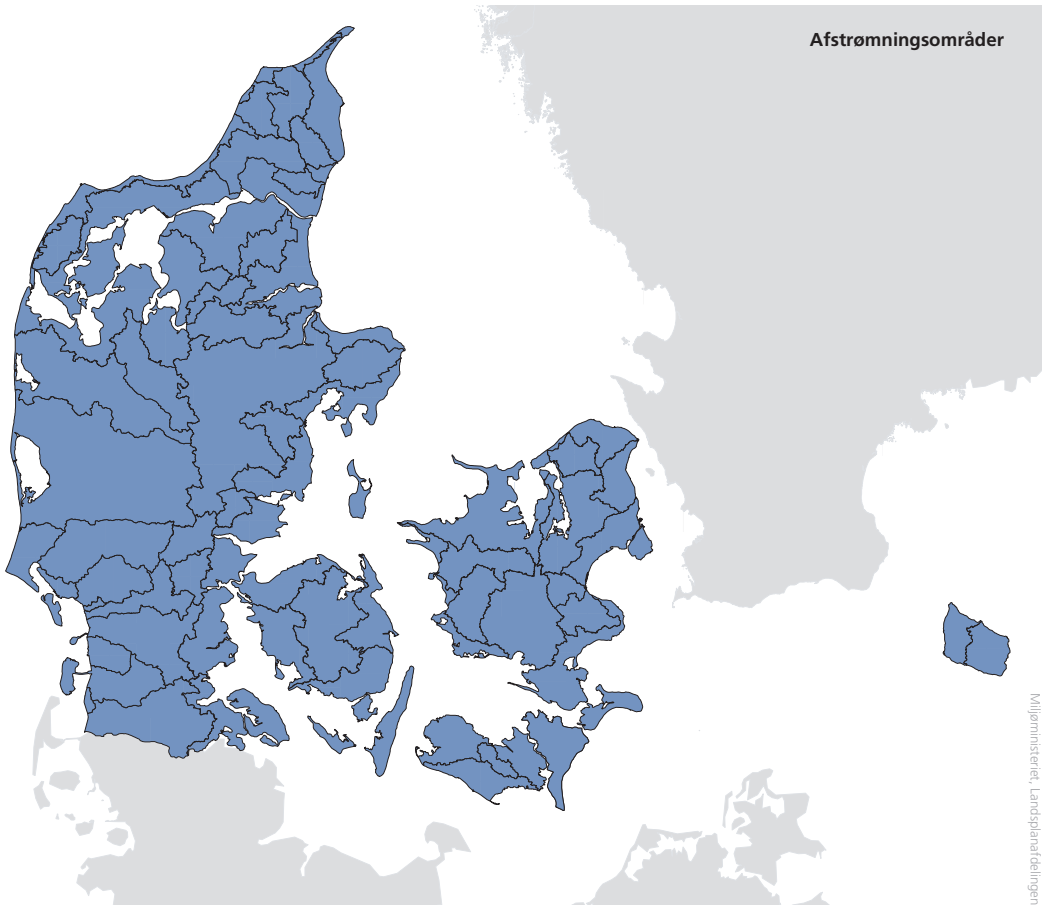
På 10 år er der kommet mere end 14.000 ha nye arealer med natur, skov og friluftsområder til. Sammen med beskyttelsen af den eksisterende natur og udlæg af internationale naturbeskyttelsesområder både til havs og på land er det en indsats, der har bremset nedgangen i størrelsen af Danmarks naturområder.

På trods af indsatsen er 1.500 vilde plante- og dyrearter i så stor tilbagegang, at deres forekomst i landet er truet. De kommende års arbejde med at bremse denne udvikling bliver præget af behovet for at følge op på og gennemføre Danmarks forpligtelser i henhold til den globale Biodiversitetskonvention og EUs naturbeskyttelsesdirektiver.

En vigtig indsats bliver således at beskytte de eksisterende naturområder, da det især er her en indsats vil kunne være med til at sikre vilde plante- og dyrearter. Men mange arealer med natur og skov er for små og for isolerede til, at det naturlige plante- og dyreliv kan overleve, og den biologiske mangfoldighed sikres. Derfor bliver det en vigtig indsats at skabe større naturområder og en bedre sammenhæng mellem dem.

I indsatsen for at sikre den biologiske mangfoldighed er det heller ikke ligegyldigt, hvor vores naturområder er lokaliseret. Kortlægning af naturkvalitet og naturgivne forudsætninger er således afgørende for at kunne afklare behovet for at beskytte naturområder, forbedre deres kvalitet og udpege arealer til nye naturområder. Frem til årsskiftet 2002/2003 vil en arbejdsgruppe udarbejde et idekatalog om naturplanlægning. Med afsæt i et strategisk naturplankoncept vil der blive beskrevet ideer, der kan illustrere, hvordan en naturplanlægning kan gennemføres, så der tages højde for internationale, nationale og regionale forpligtelser og behov.

Der er også taget initiativ til en række pilotprojekter med henblik på at udpege nationale naturområder. Projekterne vil hvile på frivillighed og lokalt initiativ, og de skal være med til at understøtte initiativerne for at sikre den biologiske mangfoldighed og de naturværdier, de danske landskaber rummer.

Vandmiljøet

Vandrammedirektivet, som EU vedtog i 2000, stiller krav om at beskytte vandmiljøet med udgangspunkt i vandets geografi og naturlige kredsløb. De centrale, geografiske enheder i vandforvaltningsmæssig sammenhæng skal være de såkaldte vandområdedistrikter. Et vandområdedistrikt defineres i direktivet som "et land- og havområde bestående af et vandløbsopland eller flere tilstødende vandløbsoplande med det tilhørende grundvand og kystvand". Medlemslandene i EU er nu i færd med at afklare, hvordan opdelingen i vandområdedistrikter på baggrund af direktivet skal se ud.

I Danmark har et udvalg i sommeren 2002 afgivet en redegørelse om vandområdedistrikter. Udvalgets anbefalinger tager udgangspunkt i afstrømningen af overfladevand, som er fordelt på 67 afstrømningsområder. Vandom-

Afstørningsområder

Naturligvne afstrømningsområder vil altid krydse de administrative grænser. Vandforvaltning kræver derfor planlægning på tværs af amts- og kommunegrænser.

Kilde: Hedeselskabet.

rådedistrikterne vil i alle tilfælde være både amtsgrænse- og kommunegrænseoverskridende. Udvalget har anbefalet ét hovedstadsvandområdedistrikt og 11 vandområdedistrikter i Danmark. Det videre arbejde med implementering af direktivet sker på baggrund af udvalgets anbefalinger.

TRANSPORT

Den generelle udvikling i samfundet medfører et stigende transportbehov. Fx koncentrerer offentlig service på færre enheder for at opretholde et højt serviceniveau, uden at det bliver for dyrt. Det betyder, at turen til servicetilbuddet bliver længere. Et andet eksempel er de mange, der har der valgt at flytte fra de store byer ud i oplandet, men beholdt deres arbejde i byen. Trafikvæksten er således i høj grad en konsekvens af beslutninger, der er truffet af hensyn til udviklingen i andre sektorer end transportsektoren. De regionale strategier for bymønstre, bosætning, erhvervsudvikling og offentlig service bør derfor ses i sammenhæng med den trafik, de giver anledning til.

Øget mobilitet er på mange måder en forudsætning for udvikling. Men samtidig kan betingelserne for fortsat vækst undergraves, hvis trafikvæksten fører til trængsel eller forringelse af bymiljøet. En problemstilling, der navnlig angår de største byer. Udfordringen består i at sikre den nødvendige mobilitet, uden at trafikvæksten giver negative konsekvenser.

I hovedstadsområdet er der påvist en klar sammenhæng mellem stationsnær erhvervslokalisering og brugen af kollektiv trafik. En koordinering mellem planer for kollektiv trafik og udviklingen af tilgængelighed i prioriterede områder kan - sammen med en konsekvent lokaliseringspolitik - medvirke til at gøre alternativerne til bilen mere attraktive. Samtidig kan det medvirke til at øge kundegrundlaget langs ruterne for den kollektive trafik og dermed sikre en bedre økonomi i den kollektive trafik.

Bortset fra de største byer vil bilen uden tvivl være det vigtigste transportmiddel i dagligdagen. Cykel og gang kan være et alternativ, men kun på korte ture. Den fysiske planlægning kan medvirke til at reducere transportbehovet gennem at prioritere en central beliggenhed af service og boliger.

Med den stigende internationale arbejdsdeling øges behovet for godstransport over længere afstande, og adgangen til den overordnede infrastruktur bliver en væsentlig betingelse for erhverv med tilknytning til produktion og distribution. Denne udvikling understreger behovet for at vurdere de eksisterende erhvervsarealer i forhold til deres tilgængelighed for forskellige trafikformer, blandt andet for at sikre at arealer med god tilgængelighed til den overordnede infrastruktur primært forbeholdes virksomheder, hvis vækst afhænger af gode transportmuligheder.

Det er regeringens holdning, at der bør udvikles lokale og regionale lokaliseringstrategier, der bygger på princippet om "Rette virksomhed på rette sted" for at sikre sammenhæng mellem øget mobilitet og en hensigtsmæssig afvikling af trafikken. Miljøministeriet vil i forbindelse med revisionen af 'Håndbog i miljø og planlægning' give praktiske anvisninger på, hvordan trafikvækst og transportmiddelvalg kan tænkes sammen med lokalisering efter dette princip.

Godstransport i balance - udvikling af knudepunkter

Den traditionelle industriproduktion, hvor alle dele af det færdige produkt fremstilles nationalt, bliver afløst af globale produktionsnetværk, hvor hver virksomhed specialiserer sig inden for dele af den samlede produktionsproces. Godset transporteres over længere afstande, og det skaber behov for et effektivt samspil mellem skib, jernbane og vejtransport. De multimodale løsninger, hvor transportformerne kombineres til sammenhængende transportløsninger, vil få stigende betydning som rammebetingelse for erhvervsudviklingen.

I EUs transportpolitik sættes fokus på jernbaner og skibsruter for at modvirke trængselsproblemer på vejene blandt andet i forbindelse med udbygningen af de Transeuropæiske Netværk. I Danmark er formålet med den havnelov, der trådte i kraft 1. januar 2000, at skabe større effektivitet i og konkurrence mellem havnene for at fremme søtransporten.

Omladning mellem transportformerne tager tid og udgør en omkostning. Dertil kommer, at anvendelsen af jernbane- og skibstransport kræver relativt store godsmængder. Tilsammen peger det på at reducere antallet af omladningspunkter i transportkæden for at sikre en hensigtsmæssig udnyttelse af transportkapaciteten.

Det er derfor en væsentlig udfordring for den fysiske planlægning at fremme samspillet mellem havne, jernbaneterminaler og transportcentre for at understøtte udviklingen af multimodale transportløsninger.

Der findes ikke statistik, der præcist beskriver dette samspil i dag. Det nærmeste man kan komme, er at tage udgangspunkt i de godstyper, der især egner sig til udveksling på tværs af transportformerne. Udviklingen af container, veksellad eller sættevogn er sket for at lette omladningen mellem forskellige transportformer. Stykgods, træ og stål er andre godstyper, der udveksles på tværs af transportformer.

Af de knap 130 danske fragt- og færgehavne sker den væsentligste omsætning for disse godstyper primært i fem: Århus, København, Fredericia, Esbjerg og Aalborg. Af omkring 70 jernbaneterminaler, hvor der håndteres gods, kan der på syv terminaler udføres løft af containere og veksellad.

Taulov kombiterminal er det væsentligste nationale knudepunkt for kombitransport med tog, suppleret med Høje Taastrup som kombitransportens østlige centrum. Disse to er rene kombiterminaler, der ikke håndterer andre typer gods. I tilknytning til de oven for nævnte havne samt i Padborg er der etableret jernbaneterminaler med faciliteter til håndtering af kombigods.

På det overordnede plan kan man med nogen ret tale om ét sammenhængende transportsystem, hvor de nævnte havne og kombiterminaler udfylder hver deres rolle i en indbyrdes arbejdsdeling. Århus Havn og Taulov udgør de væsentligste centre vest for Storebælt, mens Københavns Havn sammen med Høje Taastrup er dominerende øst for Storebælt. Esbjerg, Padborg og Aalborg har hver deres rolle i forhold til godsstrømme mod vest, syd og nord: Esbjerg som havn for ro-ro gods til og fra Storbritannien, Padborg som knudepunkt i den internationale godstrafik på lastbil og Aalborg som ind- og udskibningshavn for gods til og fra Grønland og andre steder i Norden. Trekantområdet har styrker i kraft af den centrale beliggenhed i de nationale godsstrømme.

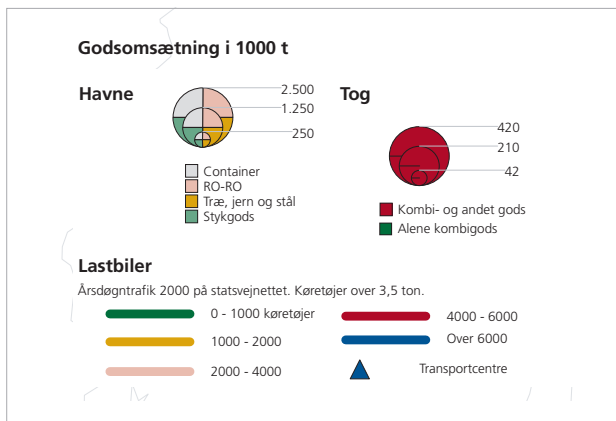
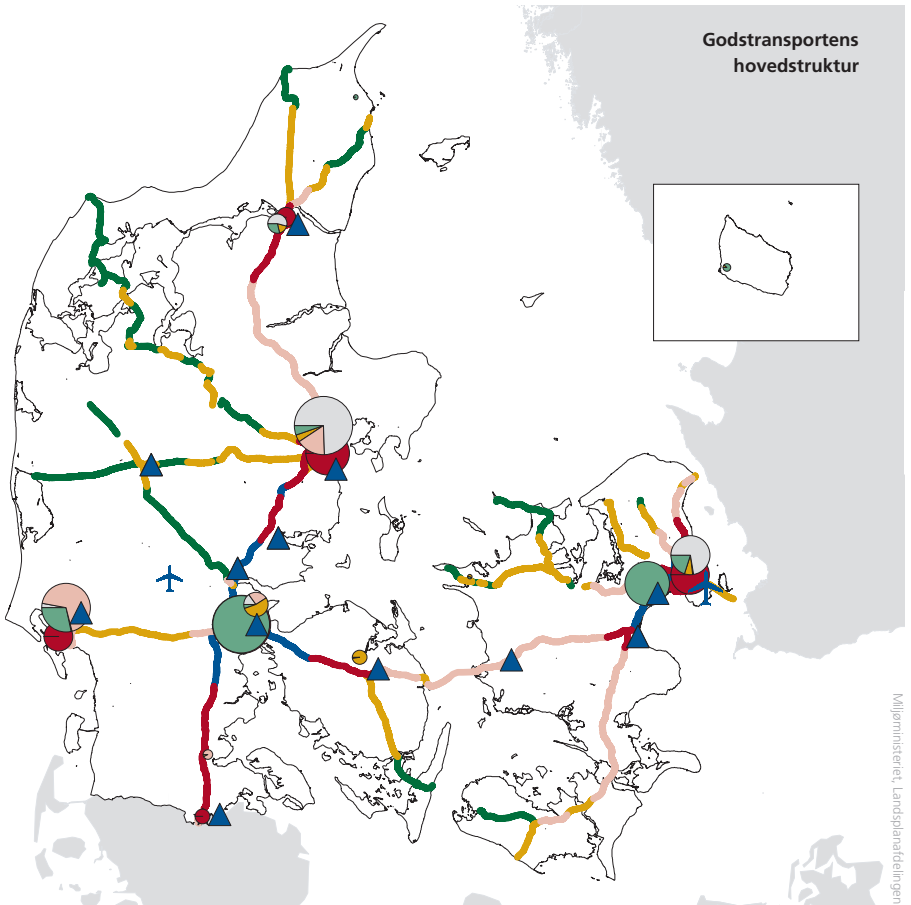
Udfordringen for den fysiske planlægning er at udnytte disse regionale forskelle til at effektivisere den eksisterende struktur frem for at øge udbuddet af multimodale knudepunkter.

Mens udviklingen af kombiterminaler og havne går i retning af en koncentration på færre enheder, sker der i amter og kommuner en fortsat udbygning af transportcentre. Det er derfor en særlig udfordring at sikre, at udbygningen af transportcentre understøtter udviklingen af en sammenhængende struktur i godstransporten. Der er stor forskel på transportcentrene. Nogle har ret veldefinerede roller i forhold til havne og kombiterminaler, mens andre bedst kan beskrives som erhvervsområder med en koncentration af transportvirksomheder inden for vejtransport.

Hvis transportcentrene skal spille en rolle i et sammenhængende godstransportsystem, er det nødvendigt, at de udvikles i forhold til den samlede struktur og ikke alene ud fra hensynet til lokale arbejdspladser.

I forhold til udvikling af multimodale løsninger kan transportcentrene spille en rolle ved at opbygge kompetencer til at organisere transportkæderne ("one-stop-shopping"). Det vil sige kompetencer til at organisere multimodale transportløsninger billigst muligt og med færrest mulige omladninger.

Udviklingen fra "erhvervsareal for lastbiltrafik" til center for udbud af multimodale transportløsninger er derfor i høj grad et spørgsmål om udvikling af samarbejder og netværk mellem eksisterende havne, kombiterminaler og andre transportcentre frem for at bygge nyt.

Godstransporten følger den trafikale infrastrukturens store 'H'. Et samarbejde i transportregioner må basere sig på nogle få, centrale knudepunkter.

Note og kilde side 96.

For den regionale og lokale planlægning betyder det, at udgangspunktet ikke kun skal være de regionale havne, kombiterminaler eller transportcentre, men derimod hvordan de særlige regionale kompetencer kan udvikles i forhold til den samlede struktur. Det kræver en geografisk afgrænsning i planlægningen, der tager udgangspunkt i relevante transportmæssige sammenhænge på tværs af de administrative grænser. Den nærmeste havn er ikke nødvendigvis en del af den transportmæssige sammenhæng, som udviklingen af et center for lastbiltransport skal ses i forhold til. Det kan lige så godt være Hamburg.

Der er med andre ord brug for, at kommuner og amter i højere grad samarbejder om at udnytte deres respektive styrkepositioner til gavn for en sammenhængende struktur i godstransporten i stedet for at udhule effektiviteten ved udbyde relativt ens faciliteter for håndtering af gods.

Afgrænsningen af samarbejdet vil være helt afhængig af, hvilke typer projekter man ser på. Er fokus på multimodale løsninger, er udgangspunktet Danmark med en regional underopdeling. Er fokus på citylogistik, er afgrænsningen naturligvis en anden.

Ser man på de mængder gods, der håndteres i den internationale, nationale og regionale transport, udgør vejtransporten inden for amtsgrænserne en væsentlig del. Kapacitetsudnyttelsen på disse transportere er typisk lav, ikke mindst i distributionen i byerne.

Der er derfor et væsentligt potentiale for effektivisering af kapacitetsudnyttelsen og dermed for en sænkning af omkostninger og miljøbelastning i en bedre udnyttelse af lastbilerne i den regionale transport og i forsyningen af vore byer. Dette potentiale er ofte overset i planlægningen, selv om København og en række andre større byer har taget væsentlige initiativer til at fremme citylogistik.

Miljøministeriet, Trafikministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet har sammen med repræsentanter fra kommuner, amter, erhvervsorganisationer og vidensinstitutioner gennemført projektet 'Transport i det kompetente og innovative Danmark'. Baseret på analyser af virksomhedernes transportbehov, af eksisterende transportknudepunkter og af den nuværende planlægning har projektgruppen givet en række anbefalinger om udviklingen af transportknudepunkter i Danmark. Projektet skitserer, hvordan planlægningen kan gribes an "nedefra" med udgangspunkt i regionale strategier for udvikling af transportknudepunkter. Med projektet er der skabt en platform for en resultatorienteret dialog mellem stat, amter og kommuner.